

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานในองค์กรตามหลักอิทธิบาทธรรม
Efficiency of work management in the organization according to the principle of merit

วชิษฐ์พล กุลพรม และเสนห์ ไฉลธิ์
Wasitpol Goolpom and Sane jaisit
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความเรื่องประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานในองค์กรตามหลักอิทธิบาทธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงการนำเอาหลักอิทธิบาทธรรมนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการองค์กรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยนโยบายการบริหารองค์กรควรที่จํา นำหลักอิทธิบาทธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อให้ระบบการบริหารจัดการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 1) ฉันทะ : ความรัก ความพอใจในภาระกิจการงานที่ตนเองกระทำ 2) วิริยะ : ความเพียรพยายามทำในภาระการงานที่กระทำ 3) จิตตะ : การเอาใจใส่หรือฝึกฝนในภาระกิจการงานที่กระทำด้วยความตั้งมั่นและแน่วแน่ 4) วิมังสา : การหมั่นพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองภาระการงานที่กระทำด้วยเหตุผล วัดประเมินผลงานที่กระทำผ่านมาว่าประสพผลอย่างไร หรือผิดพลาดประการใด สามารถนำสิ่งผิดพลาดบกพร่องนั้นมาปรับปรุงแก้ไขให้ภาระการงานนั้น ๆ ซึ่งการบริหารจัดการงานในองค์กรนั้นจำเป็นต้องใช้ทั้งศาสตร์ และศิลป์ในการบริหารจัดการเพื่อให้ระบบการจัดการนั้นสามารถบรรลุเป้าหมาย ดังนั้นการนำเอาหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้จึงนับได้ว่าเป็นอีกหนึ่งแนวทาง ของความเป็นศาสตร์ และศิลป์ในการบริหารจัดการ

คำสำคัญ : อิทธิบาทธรรม, การบริหารจัดการ ,ประสิทธิภาพ

Abstract

Articles on the efficiency of management in the organization according to the principle of virtue The objective is to indicate the application of the principle of virtue and fairness to apply to the organization's management in order to achieve efficiency and effectiveness according to the objectives set. The corporate management policy should be applied to the principle of influence and fairness. To make the management system in line with the 4 main objectives, consisting of 1) Chant: Love, Satisfaction in the burden of work that I do 2) Persistence: Perseverance in the workload done Pay attention to or concentrate on the burden of work performed with determination and determination. 4) Wimnson: contemplation, contemplation, contemplation of the workload performed with reasons. Measure and evaluate how well the past work has been achieved. Or any mistake Able to bring errors and defects to improve the workload that work management in the organization requires both science. And art in management so that the management system can achieve the goals. Therefore, applying the principles of Buddhism can be counted as another approach. Of science And art in management

Keywords: Ittibathatham, management , Performan

บทนำ

ในอดีตที่ผ่านมา การบริหารองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน ไม่ว่าจะเป็นของไทยหรือต่างประเทศก็ตามซึ่งต่างก็อาจจะประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการองค์กรที่ดีในด้านต่างๆ อาจส่งผลกระทบต่อสังคมและส่งผลเสียหายต่อหน่วยงานองค์กรอยู่ไม่น้อย ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงการบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพ ความล้มเหลวทางการพัฒนา เกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น ปัญหาการคอร์รัปชันในลักษณะต่างๆ ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ระบบอุปถัมภ์ ปัญหาความแตกแยกขาดความสามัคคีแบ่งพรรคแบ่งพวกขึ้นในองค์กรปัญหาต่างๆนี้อาจเกิดมาจากสาเหตุหลายๆด้าน เช่น ผู้นำหรือบุคลากรขาดความรู้ความสามารถ ขาดกลยุทธ์ ขาดกระบวนการและวิสัยทัศน์ ที่สำคัญยิ่งคือ ขาดคุณธรรมจริยธรรมในด้านการบริหารจัดการองค์กร ที่ปัจจุบันเรียกกันว่าขาดหลักธรรมาภิบาลนั่นเองจึงเป็นเหตุทำให้การบริหารงานขาดประสิทธิภาพ และสร้างความเดือดร้อนเสียหายตามมา

ปัจจุบันการบริหารจัดการองค์กรสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของการบริหารงานที่ผิดพลาดในอดีตจึงได้หันมาให้ความสนใจการบริหารองค์กรตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) และ ได้นำมาเป็นแนวทางหรือเป็นกระบวนการทั้งในด้านการบริหารงาน และการปกครอง เพราะโลกปัจจุบันได้หันมาให้ความสนใจกับเรื่องของโลกาภิวัตน์ และธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีมากขึ้น อันเกิดจากกระบวนการพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาระบบการกลยุทธต่างๆ การพัฒนาเรื่องของการเมืองการปกครองได้มุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น หากจะให้ประเทศมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนจึงเกิดมีแนวคิดใหม่ว่าการมุ่งดำเนินธุรกิจ หรือปฏิบัติราชการต่างๆโดยไม่ให้ความสนใจถึงเรื่องของสังคม ประชาชน ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมจะเป็นไปไม่ได้อีกต่อไปการมีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีตามหลักธรรมาภิบาลจึงเข้ามาเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญและเริ่มมีการนำไปปฏิบัติกันมากขึ้น การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีของไทยเกิดขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยระบบการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีพ.ศ.2542และ ต่อมาได้พัฒนาเป็น พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การบริหารบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 (วิรัช วิรัชฉนิภาวรรณ) ที่กำหนดให้หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องบริหารต้องยึดหลักราชการโดยยึดหลักหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) หมายถึง การปกครอง การบริหาร การจัดการการควบคุมดูแล กิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปในครรลองธรรม นอกจากนี้ยังหมายถึงการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน ธรรมที่ใช้ในการบริหารงานนี้ มีความหมายอย่างกว้าง กล่าวคือ ทำให้มีความหมายเพียงหลักธรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่รวมถึง ศิลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความถูกต้องชอบธรรม

ดังนั้นจากสภาพปัญหาดังกล่าวในทางพระพุทธศาสนานั้นมีหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรได้ ประกอบด้วย อิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความสำเร็จ กล่าวคือเมื่อนำมาปฏิบัติแล้วสามารถสร้างความสำเร็จได้ทั้งการดำเนินชีวิต และภารกิจหรือการงานที่ตนกระทำไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว หรือรวมถึงความสำเร็จที่นำมาสู่องค์กร หลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย 1) ฉันทะ : หมายถึงความรัก ความพอใจในภาระกิจการงานที่ตนเองกระทำ กล่าวคือเมื่อมีใจรักในการทำงานดังกล่าวผลที่ออกมาที่เกิดจากงานที่ตนรักก็จะออกมาดีมีประสิทธิภาพ 2) วิริยะ :หมายถึง ความเพียรพยายามทำในภาระการงานที่กระทำ กล่าวคือเพียรพยายามจน ภาระกิจการงานที่ตนกระทำจนบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล 3) จิตตะ : หมายถึงการเอาใจใส่หรือฝึกฝนในภาระกิจการงานที่กระทำด้วยความตั้งใจแน่วแน่และแน่ว กล่าวคือ เมื่อจิตใจแน่วแน่ในภาระหน้าที่ ที่ตนรับผิดชอบงานนั้น ๆก็จะออกมาดี 4) วิมังสา : หมายถึง การหมั่นพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองภาระการงานที่กระทำด้วยเหตุผล วัดประเมินผลงานที่กระทำผ่านมาว่าประสบผลอย่างไร หรือผิดพลาดประการใดสามารถนำสิ่งผิดพลาดบกพร่องนั้นมาปรับปรุงแก้ไขให้ภาระการงานนั้น ๆประสบความสำเร็จด้วยดีตามเป้าหมายสรุปได้ว่า คนเราต้องพอใจในงานที่ทำและมีความเพียรพยายามเอาใจใส่ในหน้าที่การงานนั้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยการ

พินิจพิจารณา อย่างรอบคอบรอบด้านงานนั้นจึงจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้นได้ ความสำคัญของการจัดองค์กร

- 1.) การจัดการเป็นสมอขององค์กร การที่องค์กรจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายกำหนดไว้ นั้นจำเป็นต้องมีกระบวนการจัดการที่ดี เช่น มีการวางแผนและตัดสินใจโดยผ่านการกลั่นกรองจากฝ่ายจัดการที่ดี พิจารณาข้อมูลต่างๆอย่างใช้ดุลยพินิจ ใช้สติปัญญาพิจารณาผลกระทบต่างๆที่จะเกิดขึ้นต่อองค์กรนั้น
- 2.) การจัดการ เป็นเทคนิควิธีการที่ทำให้สมาชิกในองค์กรเกิดจิตสำนึกร่วมกันในการปฏิบัติงาน มีความตั้งใจเต็มใจช่วยเหลือให้องค์กรประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้เพราะมีกระบวนการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานนำทางให้องค์กรไปสู่ความสำเร็จ
- 3.) การจัดการเป็นการกำหนดขอบเขตในการทำงานของสมาชิกในองค์กรไม่ให้ซ้ำซ้อนกัน ทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความราบรื่นรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
- 4.) การจัดการเป็นการแสวงหาวิธีการที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงานให้องค์กรเกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงสุด (พะยอม วงศ์สารศรี) 2534

ความหมายขององค์กร

องค์กรหมายถึง การนำเอาส่วนต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องกันมารวมกันอย่างมีระเบียบ หรือเป็นการรวมกลุ่มกันอย่างมีเหตุผลของบุคคลกลุ่มหนึ่ง เพื่อเป็นศูนย์อำนาจการให้การดำเนินงานลุล่วงไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีการใช้อำนาจการบริหารที่ชัดเจนมีการแบ่งงานและหน้าที่ลำดับขั้นตอนของการบังคับบัญชา และยอมรับผิดชอบ

“องค์กร” เป็นศัพท์บัญญัติที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Organ” หมายถึง ส่วนประกอบย่อยของหน่วยใหญ่ ทำหน้าที่สัมพันธ์กันหรือขึ้นต่อกันและกัน (ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525)

“องค์กร” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Organization” หมายถึง ศูนย์กลางของกิจการที่รวมประกอบกันขึ้นเป็นหน่วย หรือจะพูดง่ายๆ ก็คือ หลายๆ “องค์กร” รวมกันเข้ามา จะกลายเป็น “องค์กร” หนึ่ง เพราะฉะนั้น การที่หลายคนมารวมตัวกันเป็นกลุ่มแล้วทำการกิจอะไรสักอย่างร่วมกัน ยังไม่ถือว่าเป็นองค์กร เพราะ “องค์กร” จะต้องเป็นส่วนย่อยของ “องค์กร” และมีหน้าที่เฉพาะของตน “องค์กร” มีหน้าที่เอา “องค์กร” ต่างๆ ที่มีหน้าที่แตกต่างกันนั้นมารวมเข้าด้วยกัน และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่างๆ ให้สามารถดำเนินงานตามหน้าที่ร่วมกันได้อย่างเป็นระเบียบ คล้ายๆ กับเครื่องจักรนาฬิกาแต่ละชิ้นที่มีหน้าที่ต่างๆ เหมือนกับ “องค์กร” และเมื่อนำเอาเครื่องจักรแต่ละชิ้นมาประกอบกัน มันก็จะทำหน้าที่นาฬิกานั้นเดินไปได้อย่างมีระเบียบเป็น “องค์กร” และหน่วยงานที่จะถือว่าเป็น “องค์กร” ได้ จะต้องมีการจัดระเบียบงานถูกต้องตามกระบวนการดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น

สรุปได้ว่า องค์กร หมายถึง หน่วยงานต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมที่เราอาศัยอยู่ เช่น โรงเรียน บริษัท ห้างร้าน หน่วยงานราชการต่าง ๆ โรงพยาบาล โรงงาน รวมถึงองค์ปกครองส่วนท้องถิ่น นั่นเอง

ความหมายการบริหาร

มองการบริหารเป็นกระบวนการ หมายถึง กระบวนการนำเอาการตัดสินใจและนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจ หมายถึง เกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ นั่นก็หมายถึงกระบวนการที่ได้นำเอา นโยบายไปสู่การปฏิบัติซึ่งทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามมา และแนวคิดของ (ติน ปรัชญพฤทธิ์) 2535

การบริหาร คือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กร หรือประเทศ หรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์กร (บุญทัน ดอกไธสง) 2537

สรุปได้ว่าการบริหาร (Administration) หมายถึง การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานใดๆของหน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ (ถ้าเป็นหน่วยงานภาคเอกชน หมายถึงหน่วยงาน และ/หรือบุคคล) ที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ

ความหมายของอิทธิบาท 4

อิทธิบาท 4 คำว่า อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น 4 คือ

1. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
2. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น
3. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น
4. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

ธรรม 4 อย่างนี้ ย่อมเนื่องกัน แต่ละอย่างๆ มีหน้าที่เฉพาะของตน

ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่า ดีที่สุด ที่มนุษย์เรา ควรจะได้ ข้อนี้ เป็นกำลังใจ อันแรก ที่ทำให้เกิด คุณธรรม ข้อต่อไป ทุกข้อ

วิริยะ คือความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อ ไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบความสำเร็จ คำนี้ มีความหมายของ ความกล้าหาญ เจืออยู่ด้วย ส่วนหนึ่ง

จิตตะ หมายถึงความไม่ทอดทิ้ง สิ่งนั้น ไปจากความรู้สึก ของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็น วัตถุประสงค์ นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่

วิมังสา หมายถึงความสอดส่องใน เหตุและผล แห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไป ตลอดเวลา คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า ปัญญา ไว้อย่างเต็มที่ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) 2563

อิทธิบาท 4 กับการประยุกต์ใช้ในการทำงานในองค์กร

อิทธิบาท 4 หมายถึงคุณธรรมที่นำซึ่งความสำเร็จ เป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้นำไปประพฤติปฏิบัติจนประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายในสิ่งที่ทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการทำงาน หากจะว่าไปแล้วอิทธิบาทนั้น เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสไว้เป็นเครื่องประกอบในการบำเพ็ญเพียรในทางพระพุทธศาสนาอันเป็นหนทางแห่งการแสวงหาความจริงแห่งชีวิต ซึ่งจัดลงในหลักของโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย คำว่า มรรคภาวนา ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทริย 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8” และยังทรงย้ำความสำคัญลงอีกโดยเปรียบเทียบกับรัตนชาติที่ทรงคุณค่าอย่างหาที่เปรียบมิได้ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ธรรมวินัยนี้มีรัตนะมากมีรัตนะหลายชนิด คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทริย 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 นี้ เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ประการที่ 7 ในธรรมวินัยที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีในธรรมวินัยนี้”) จะเห็นได้ว่า อิทธิบาททั้ง 4 เป็นหลักการทำงานของพระพุทธเจ้าเป็นหลักธรรมที่นำพระองค์ให้บรรลุความสำเร็จได้แล้วอย่างงดงาม ทั้งในการศึกษา และปฏิบัติงานทางโลกทั้งในการค้นคว้ามาโมกขธรรมอันละเอียดลึกซึ้ง ทั้งในการเผยแผ่ศาสนาแก่ชาวโลก จนมีผู้ยอมรับนับถืออย่างกว้างขวาง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้านั้นทรงบัญญัติอิทธิบาท 4 ประการนี้ และเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญในเรื่องความสำเร็จเพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จ” 10/287/219.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงอิทธิบาท 4 นี้ เกี่ยวพันกันและมักมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะ ก็มีใจรักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียร ก็เอาใจจดจ่อใฝ่ใจอยู่เสมอและเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง โดยมีสรูปพอเข้าใจ ดังนี้

1. ฉันทะ ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจฝึกฝนในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมาย หมายถึงรักงานและรักจุดหมายของงาน ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้นอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงาม ความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้แก่สิ่งนั้น เมื่อรักแท้ก็มอใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้

2. วิริยะ ความเพียร ได้แก่ ความอดทน อดกลั้น บากบั่น ก้าวไปใฝ่สู้อย่างไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้วแม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านี้ปีเท่านี้เดือนเขาก็ไม่ทอดทิ้ง กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่ มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมารถก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีประธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบไปด้วยกัน

3. จิตตะ ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝ่าคิดเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับเรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่นๆ ไม่ใส่ใจ แต่ถ้าพูดเรื่องนั้นงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที

4. วิมังสา ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อสงสัยหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้องเป็นต้นในกิจที่ทำ รู้จักทดลองแลคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2556กล่าวว่า การคิดหาเหตุผลและสอบสวนย่อมช่วยรวมจิตใจให้คอยกำหนด และติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดແจตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง

กล่าวโดยสรุปตามแนวคิดของ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) 2563 คือการใช้คุณธรรมนำทางสู่ความสำเร็จที่ตนประสงค์ต้องมีความพอใจ มีความเพียร มีสมาธิ จึงทำให้เกิดปัญญา จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า “อิทธิบาท 4” คือหลักในการปฏิบัติเพื่อเอาชนะอุปสรรคและปัญหาต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จและความก้าวหน้าในการทำงานตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจจดจ่อ) และวิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง)

อิทธิบาท 4” เพื่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในองค์กร

พระสุนนท์ กิตติสัทโท (สายพิมพ์พงษ์) 2551 ได้ศึกษา“การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการทำงาน ศึกษารณณ์ผู้ทำเครื่องปั้นดินเผาตานเกวียน จังหวัดนครราชสีมา สรุปได้ดังนี้

1. ฉันทะ ความพอใจในการทำงาน คือ ความรักงาน จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเราเล็งเห็นผลของงานว่าถ้าทำงานนี้แล้วจะได้อะไร จะต้องปลุกความพอใจให้แก่ผู้ทำงาน และปัญหาอุปสรรคกับความพอใจในการทำงานก็คือ การทำงานไม่ถูกกาล ทำงานไม่ถูกวิธี และการชอบผัดวันประกันพรุ่ง เช่นสอคคล้อกับ

2. วิริยะ คือ เป็นทางมุ่งไปสู่ประตูแห่งความสำเร็จในหน้าที่การงาน ซึ่งสามารถนำให้เราฝ่าวิกฤติสังคมได้ โดยทั้งปัญหาและอุปสรรคที่ขัดกับความเพียรเสีย คือ ความเป็นผู้มีจิตใจอ่อนแอ เพราะความพากเพียรในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จที่ตนกระทำอยู่ จะทำให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้าและเจริญรุ่งเรืองต่อไปข้างหน้า (อุทัย หรือ โท. 2531)กล่าวว่า ความพยายามที่ได้รับจากงานนั้น ประสิทธิภาพเป็นแนวความคิดหรือความมุ่งมาดปรารถนาในการบริหารงานในระบอบประชาธิปไตย ในอันที่จะทำให้การบริหารราชการได้ผลสูงสุด คู่กับที่ได้ใช้จ่ายเงินภาษาอาการในการบริหารงานประเทศ และผลสุดท้าย ประชาชนได้รับความพึงพอใจ และยังหมายรวมถึงผลการปฏิบัติงาน

ที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจและประโยชน์แก่มวลมนุษย์ (Human satisfaction and benefit produced) และยังต้องพิจารณาถึงคุณค่าทางสังคมด้วย โดยการนำเวลาเข้ามาพิจารณาด้วย

3. จิตตะ คือ ในการทำงานแต่ละระดับ ต้องใช้จิตใจให้เข้มแข็งในการที่จะทำหน้าที่การงานทางจิตใจ ก็ทำจิตใจให้มันสงบ ทำจิตใจให้เป็นปกติ ให้เข้าใจและรู้จักสิ่งทั้งหลายทั้งปวงอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง นี่คือการงานที่เป็นกุศล ผลที่สำเร็จที่เอาจิตฝึกฝนในการทำงานที่ดี

4. รมิงสา ผลที่เกิดขึ้นในการใช้ปัญหาในการทำงาน คือการงานทุกอย่างต้องมีใจรักในหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็งานข้าราชการ งานอาชีพพ่อค้า งานเกษตร งานอุตสาหกรรม ตามที่ตนเองถนัดเพราะจะทำให้งานนั้นออกมาดีมีคุณภาพ ถูกตาถูกใจแก่ผู้บริโภคที่จะเอาไปใช้หรือบริโภค เมื่อผู้ผลิตสินค้าดี ผู้ซื้อก็อยากซื้อและแนะนำต่อไป

ดังกล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าหลักอิทธิบาทธรรมนั้นสามารถนำมาประยุกต์เข้ากับการทำงานได้หลากหลายที่นำมาสู่ผลการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

ในที่นี้ผู้เขียนขอเพิ่มเติมหรือเสนอแนวทางที่ผู้บริหารจะประสบความสำเร็จในโลกของการบริหารอย่างแท้จริงจากการรู้จักจัดการกับ 3 สิ่งกล่าวคือ

1. การจัดการกับตนเอง (Managing Yourself) โดยเริ่มต้นที่การรู้จักวิเคราะห์ตนเอง เปิดใจยอมรับจุดอ่อน จุดแข็ง ของตน เพื่อหาทางแก้ไขนิสัยที่ไม่ดี โดยค่อยๆ ลด ละ หรือเลิกนิสัยเดิมทีละน้อยๆ จนเลิกได้ในที่สุด เช่น รู้จักศักยภาพทางความรู้ ความสามารถทักษะของตน รู้ฐานะทางการเงินของตนว่ามีหนี้สินหรือไม่เพียงใด หลังจากวิเคราะห์ตนเองแล้ว ต้องยอมรับจุดอ่อนของตน และสร้างเสริมนิสัยใหม่เพื่อจะได้เป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งได้แก่

1.1 การทำงานเชิงรุก (Proactive) คือการทำงานที่มุ่งไปข้างหน้า โดยใช้วิจรรย์ญาณของตนเองทำงานเชิงป้องกันไว้ก่อนที่จะเกิดปัญหา

1.2 เริ่มต้นการทำงานทุกอย่าง ด้วยการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์เสมอ เพราะจะทำให้เห็นทิศทางในการทำงาน และวิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

1.3 จัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของงาน เพื่อไปสู่การบรรลุจุดมุ่งหมาย

1.4 คิดแบบ ชนะ – ชนะ (Think Win - Win) คือการสร้างทัศนคติให้ทุกฝ่ายในองค์กรเป็นผู้ชนะด้วยกัน ไม่ใช่ “ชนะ – แพ้” จะยิ่งทำให้เกิดความขัดแย้งในองค์กร

1.5 รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยเฉพาะต้องเข้าใจพฤติกรรม และความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชาเสียก่อน เพราะผู้บริหารต้องอาศัยบุคคลเหล่านั้นทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

1.6 การประสานความคิดและความแตกต่างกันในองค์กรให้เป็นหนึ่งเดียว เพื่อสร้างพลังในองค์กรให้ร่วมกันพัฒนาและฝ่าฟันอุปสรรค

1.7 ความสามารถควบคุมตนเอง (Self - Regulation) โดยเฉพาะการคุมอารมณ์ (Emotional Intelligence) ผู้บริหารที่ดีจะต้องควบคุมอารมณ์ในการปฏิบัติงานได้ และคำนึงถึงผลกระทบของภาวะอารมณ์ตนเองที่อาจจะเกิดกับผู้อื่นอยู่เสมอ

2. การจัดการกับคนในองค์กร (Management People) ผู้บริหารจะต้องตระหนักถึงคนในองค์กรโดยเริ่มต้นจากการเข้าใจธรรมชาติของคน นิสัยใจคอพื้นฐาน และความต้องการเสียก่อน เมื่อเข้าใจผู้ใต้บังคับบัญชาในองค์กรแล้ว ผู้บริหารต้องรู้จักใช้แรงจูงใจ (Motivation) เพื่อให้เกิดพฤติกรรมเชิงบวกในการทำงาน นอกจากนี้ ผู้บริหารจะต้องใช้หลักการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม (Participation) การกระจายงาน (Decentralization) การมอบหมายงาน (Empowerment) การติดต่อสื่อสารแบบสองทาง ตลอดจนการ กำกับติดตามควบคุมงาน (Monitoring) อยู่ห่างๆ

3. การจัดการกับงาน (Managing Work) ผู้บริหารต้องรู้จักใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์องค์การบริหารองค์การโดยเน้นคุณภาพเป็นหลัก หรือการนำเอาหลักการบริหารคุณภาพ (Quality Management) มาใช้ปรับปรุงการทำงานแบบใหม่ จัดคนให้เหมาะกับงาน วางแผนการจัดสรรและควบคุมงบประมาณการจัดระบบอำนวยความสะดวกต่างๆ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการทำงานนอกจากนั้นผู้บริหารจะต้องปรับองค์การไปสู่ “องค์กรแห่งการเรียนรู้” (Learning Organization) ซึ่งสอดคล้องกับ อรรถวุฒิ ตัญญาวิทย์ (2544) ได้กล่าวไว้ว่าประสิทธิภาพการบริหารงานจะเป็นเรื่องชี้วัดความสำเร็จก้าวหน้า หรือความล้มเหลวขององค์กรผู้บริหารที่เชี่ยวชาญจะเลือกการบริการที่เหมาะสมกับองค์กรของตน และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บทสรุป

จากความสำคัญของอิทธิบาท 4 ที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ฉันทะ และ วิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะ และ วิมังสาเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้วก็จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นนั่นเอง ดังนั้นอิทธิบาท 4 จึงเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่ง ที่จะช่วยเอื้อประโยชน์ในการทำงาน อันจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลดีต่อทั้งองค์กรและประชาชนที่เข้าไปรับบริการ

เอกสารอ้างอิง

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2535.

.....พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙. มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2534.

ข้อมูลทุติยภูมิ

ติน ปรัชญพฤทธิ์, ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

บุญทัน ดอกไธสง, การจัดองค์การ (พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2537.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พุทธธรรม. จัดพิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมิก จำกัด, 2546.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). “ธรรมในใจของนักบริหารไอโซ”, ไทยรัฐ, 20 มิถุนายน 2551.2529.

พระสุนนท์ กิตติสทโท (สายพิมพ์พงษ์), “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการทำงานศึกษาระดับผู้ทำเครื่องปั้นดินเผาตำบลเกวียน จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต,

พะยอม วงศ์สารศรี.องค์การและการจัดการ. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2534.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ผศ.ดร.หลักรัฐประศาสนศาสตร์แนวคิดและกระบวนการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. โรงพิมพ์ธรรมกมลการพิมพ์

สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2526.

อุทัย หิรัญโต. หลักการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2531.

อรรถวุฒิ ตัญญาวิทย์. ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2544.